

MOLNÁR GERGŐ

Áldozathozatal Mori Ógai műveiben

Mori Ógai (森鷗外 1862–1922) a meidzsi-kori japán irodalom egyik legnagyobb alakja volt. Jelentős még irodalomkritikai, irodalompolitikai és műfordítói tevékenysége is. Nevéhez fűződik Goethe *Faustjának* japán nyelvre adaptálása, magyar vonatkozásban pedig fontos megemlíteni, hogy lefordította Molnár Ferenc *Altató mese, Az utolsó délután* és *A kocsi* című műveit. Eredetileg orvosi egyetemet végzett, a japán–kínai és a japán–oroszháborúban katonaeorvosként szolgált. 1884-től 1888-ig Németországban tanult, s nagy hatást gyakorolt rá a német irodalom és az európai kultúra.

Eleinte önéletrajzi ihletésű fikciókat, romantikus témájú műveket írt, majd később a történelmi témák felé fordult. Irodalmi munkásságának egyik legfőbb motívuma az áldozathozatal, az önfeláldozás vagy önpusztítás, ami több formában és értelmezésben jelenik meg műveiben.

A kötelesség (*giri*) és az érzelmek (*nindzsó*) közötti választás dilemmáját boncolgatja legelső műve *A táncosnő* (舞姫 *Maibime*, 1890)¹, mely egy japán cserediák és egy német táncosnő szerelmét meséli el. A japán férfinak választania kell karrierje és szerelme között, végül feláldozza saját boldogságát. A kisregény a feljebbvalóinak gépiesen engedelmeskedő embert ábrázolja a gyenge akaratú főszereplőben, aki nem képes önálló döntéseket hozni, így folyamatosan mások irányítják őt.

A legfontosabb művének tartott, *A vadlúd*² (雁 *Gan*, 1911–1913) című kisregénye is hasonló történetet mutat be, melyben egy uzsorás szeretője, Otama plátói szerelmet táplál egy diák, Okada iránt. Szerelmük azonban beteljesületlen marad, mert Okada Németországba megy tanulni.

Későbbi történelmi novelláiban is többnyire ugyanaz a központi motívum: *Az Abe ház*³ (阿部一族 *Abe icsizoku*, 1913) című művében, az úr halála után családjának és szolgálóinak is meg kell ölnie magát. Ez a novella a feljebbvaló iránti hiábavaló önfeláldozás értelmetlenségét kritizálja és Mori egy korábbi, Japánt megrázó esemény hatására írta: 1912-ben meghalt Meidzsi császár, s egy hűséges embere, Nogi tábornok, feleségével együtt önként követte őt a halálba.

Az utolsó mondat (最後の一句 *Szaigo no ikku*, 1915) című elbeszélésben egy gyermek áldozza fel magát a szülőjéért.⁴ Az író itt az áldozathozatalt mártíromságként ábrázolja, amely nem értelmetlen, hanem mások megmentésére szolgál.

¹ Eredetileg a *Kokumin no tomo* című japán folyóiratban jelent meg 1890 januárjában. Japánul online olvasható: aozora.gr.jp/cards/000129/files/2078_15963.html (2020-06-09)

² MORI Ógai: „A vadlúd”. In: *A vadlúd: Elbeszélések*, Budapest, Európa, 1983. Ford. Göncz Árpád.

³ MORI Ógai: „Az Abe ház”. In: *Modern japán elbeszélők*, Budapest, Európa, 1967, 44–76. Ford. Sz. Holti Mária.

⁴ MORI Ógai: „Az utolsó mondat”. In: *A vadlúd. Elbeszélések*, Budapest, Európa, 1983. Ford. Teleki Erzsébet.

A *Szobor és kard, avagy két testvér története* (山椒大夫 *Szansó Daijú*, 1915) című kisregény két főnemesi gyermek rabszolgasorba kerülését meséli el, melyben az egyik testvér áldozza fel magát a másik szabadságáért.⁵

Egyik legutolsó, mélyen megrendítő műve, a *Csónak a Takasze folyón* (高瀬舟 *Takaszebune*, 1916)⁶ egy száműzött elítéltről szól, akinek szintén hatalmas áldozatot kell hoznia a testvééréért, miközben bizonyos értelemben önmagát is feláldozza. Az író, mint orvost, rendkívül érdekelte az eutanázia kérdésköre, amely központi témája a novellának.

Egyéb jelentős művei közé tartozik még a *Vita Sexualis* (キタ・セクスアリス 1909), egy önéletrajzi jellegű, erotikus regény, a *Fiatalság* (青年 *Szeinen*, 1910–1911) című kisregény, mely a korabeli japán értelmiség problémáit ábrázolja, illetve a magyarul is megjelent *Kacagó szerzetesek* (寒山拾得 *Kanzan dzsittoku*, 1916), mely egy kínai legendát dolgoz fel.⁷

Mori hol megkérdőjelezi az önfeláldozást (*Maibime*, *A vadlúd*, *Az Abe ház*), hol helyesli azt (*Az utolsó mondat*, *Szobor és kard*, *avagy két testvér története*, *Takaszebune*), de az író humanizmusa mindig rendkívül erőteljesen jelenik meg műveiben, egy olyan korban, melyben teljesen más volt a morál. S ebben a tekintetben elmondható, hogy Mori Ógai Japán egyik első nagy humanista írója volt.

Bibliográfia

DILWORTH, David A. – RIMER, J. Thomas (szerk.): *The Historical Fiction of Mori Ógai*, Honolulu, University of Hawaii Press, 1991.

RIMER, J. Thomas (szerk.): *Youth and Other Stories*, Honolulu, University of Hawaii Press, 1994.

VIHAR Judit: *A japán irodalom rövid története*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1994.

Mori Ógai művei online, japánul: aozora.gr.jp/index_pages/person129.html⁸ (2020-06-09).

⁵ MORI Ógai: „Szobor és kard, avagy két testvér története” In: *A Nametoko medve*, Budapest, Primo, 1992. Ford. Schönau Beatrix.

⁶ Eredetileg a *Csúókóron* című japán folyóiratban jelent meg 1916 januárjában. Japánul online olvasható: aozora.gr.jp/cards/000129/files/45245_22007.html (2020-06-09) és aozora.gr.jp/cards/000129/files/46234_22010.html (2020-06-09).

⁷ MORI Ógai: „Kacagó szerzetesek” In: *A vadlúd. Elbeszélések*, Budapest, Európa, 1983, 129–139. Ford. Hürkecz István.

⁸ A japán aozora.gr.jp honlapon a magyar MEK-hez hasonlóan japán szépirodalmat lehet olvasni online.

MORI ÓGAI

A táncosnő

Befejezték a szén betöltését. A hajó másodosztályú kabinjában az asztalok körül hatalmas volt a csend, a lámpa fénye is oly hiábavalóan ragyogott. Csupán én maradtam a hajón, mivel ma éjszaka a barátaim, akikkel minden este itt gyűltünk össze kártyázni, a hotelben szálltak meg. Öt évvel ezelőtt történt, hogy valóra vált egy régi álmom: azt a hivatalos utasítást kaptam, hogy utazzak Európába. Amikor ide, Saigon kikötőjébe megérkeztem, számomra már semmi nem jelentett újat, amit ezen a helyen láttam vagy hallottam. Nem is tudom naponta vajon hány ezer szóval bővíthetett az útinaplóm, melyet úgy írtam, ahogy a tollam irányított. Ez a napló az akkori újságban megjelent, s a társadalom ünnepelte, de ma azon gondolkodom, hogy egy megfontolt ember vajon hogyan látta ezeket a szokatlannak lejegyzett gyermeki gondolatokat, önhitt megjegyzéseket, jelentéktelen állatokat, növényeket és ásványokat, és a népszokásokat is. Amikor elindultam erre az utazásra, arra gondoltam, hogy naplót fogok írni, a megvásárolt jegyzetfüzet azonban még mindig üres volt. Talán azért, mert miközben Németországban tanultam, elsajátítottam magamban egyfajta *nil admirari*-t. De nem. Ennek más oka volt.

Amikor most visszatérek Japánba, már nem az vagyok, mint mikor Németországba utaztam. A tanulásomat illetően gyakran voltam elégedetlen, de közben megismertem, milyen fent és lent létezni a világban. Nem is beszélve a hihetetlen emberi szívről, melyről megtudtam, hogy milyen könnyen is változik. Vajon képes vagyok-e szavakban kifejezni és megmutatni azt a pillanatnyi érzést, ami számomra tegnap még jó volt, de ma már nem az? Vajon ez lenne az oka annak, hogy nem tudok naplót írni? Hát nem. Ennek más oka van.

Ó, már több mint húsz nap telt el azóta, hogy elhagytuk Brindisi kikötőjét. Általában a hajóutak során az volt a szokásom, hogy elkezdtem barátkozni az utasokkal, akikkel először találkoztam. Egymást vigasztaltuk a mélabús utazás során, de most rosszulletre hivatkozva bezárkóztam a kabinomba. Azért váltottam csak néhány szót a velem együtt utazókkal, mert most a saját bánatom miatt gyöttrődtem, amiről mások nem tudtak. Ez a bánat eleinte átsuhant a szívemen, mint egy kis felhő, és nem hagyta, hogy gyönyörködhessek a svájci hegyekben, vagy felkeltse érdeklődésem az olasz történelmi romok iránt. Gyűlöltem a világot, haszontalannak éreztem magamat, sokszor felfordult a gyomrom, s efféle gyötrelmek neheztedek rám. És most ez a fájdalom a szívem mélyén szinte megkövesedett és árnyékot vetett rám. De mindig, amikor könyveket olvasok, vagy csak ránézek bizonyos dolgokra, mindez időről időre a lelkemet kínozza és előhívja az emlékeimhez kapcsolódó érzéseket, mint egy tükörben tükröződő alak vagy egy visszhang. Ó, hogyan lehetne ezt a bánatot eltüntetni? Ha másféle bánatról lenne szó, csak versekbe kellene foglalnom és akkor a lelkem biztosan felfrissülne. E bánat azonban túlságosan mélyen

belevésődött a szívembe, ezért úgy hiszem, hogy ez mégsem ilyen egyszerű. Mivel ezen az éjszakán senki sincs a közelemben, talán van annyi időm, hogy megpróbáljak valamit írni, amíg a boy megérkezik, hogy leoltsa a villanyokat.

Hasznomra vált, hogy kisgyermekkorom óta szigorú otthoni nevelésben részesültem, mert édesapámat ugyan korán elveszítettem, de a tanulmányaimat nem hanyagoltam el. Nevem, az Óta Tojotaro név mindig évfolyamelsőként szerepelt mindenütt: amikor a szülővárosom iskolájában tanultam, majd, amikor Tokióba jöttem, és az előkészítőbe jártam, vagy miután felvettek az egyetem jogi karára. Édesanyámnak nagy örömet okozott, hogy egyke fiaként erős vagyok. Tizenkilenc éves koromban egyetemi alapfokozatot szereztem és amióta elkezdtem ott tanulni, sokan mondogatták, hogy ez páratlan dicsőség a számomra. A minisztériumban kaptam állást, ezért a szülővárosomból Tokióba hozattam anyámat, és körülbelül három évig kellemesen töltöttük napjainkat. Mivel a hivatalvezető megítélése szerint is kivételes hírnevem volt, azt az utasítást kaptam, hogy utazzak Európába és vizsgáljam meg az ottani részleg hivatali munkáját. Én pedig felbátorodtam és arra gondoltam, hogy most jött el az ideje annak, hogy híres legyek és felvirágoztassam a családot. Nem éreztem tragédiának, hogy el kell válnom édesanyámtól, aki már ötvenéves is elmúlt, így hát otthonomat elhagytam és elindultam a távoli Berlinbe.

Én, a fegyelmezett és szorgalmas ember büszkeségtől részegülten, egyszerre ott álltam Európa egyik hatalmas fővárosának közepén. Micsoda ragyogás! Szinte elvakította a szememet! Micsoda színek és fények! Egyszerre a szívembe lopódzott. Amikor a *Hársfák alatt* című könyvet fordítottam, Berlin sötét, csendes helynek tűnt a számomra, de csalódnom kellett, amikor a hajszálegyenes *Unter den Linden* sugárútra értem, a hársfák alá, és elnéztem az útszéli macskaköveken sétáló férfiakat és nőket. Ez még akkor volt, amikor I. Vilmos császár palotája ablakából bámulta az utcát, ahol mellüket kidüllesztő, egyenes tartású tisztek színes, túldíszített ünnepi viseletben masíroztak, a gyönyörű lányok pedig a párizsi divatot követő ruháikat mutogatták. Igazán elcsodálkoztam ezen a sok szépségen! Aztán meg szinte hang nélkül gurultak a kocsút aszfaltján a lovaskocsik! Egy szökőkút, melynek robaja olyan volt, mint a derült égből felcsattanó esti zápor, oly magasra szökkent, hogy elérte a felhőkig tornyosuló épületek csúcsát. A távolban az égre emelkedő szoboregyüttes istennője, Viktória alakja bontakozott ki a Brandenburgi kaput közrefogó fák ágai közül. A sok látnivaló mind egyszerre tűnt fel, így aztán aki először járt itt, nem is volt képes mindezt megcsodálni. Lelkem mélyén azonban megesküdttem, hogy bármerre is járok a világon, nem hat meg semmilyen szép látvány, nem rohanak le idegen látványosságok!

Mikor megérkeztem a hivatalba, becsengettem, s miután betessékeltek, beadtam a minisztérium ajánlólevelét, majd közöltem érkezésem szándékát a porosz állami hivatalnokkal. Örömmel fogadtak és megígérték, hogy amilyen gyorsan csak lehet, a követségen elintézik az ügyeim, és mindent elmagyaráznak nekem. De jó, hogy otthon tanultam németül és franciául! Amikor először találkoztam valakivel, mindig elcsodálkoztam azon, hogy mikor és hol tanultam meg ilyen jól ezeket a nyelveket.

Megszereztem a minisztérium engedélyét és beiratkoztam a Berliini Egyetemre. Amikor a hivatali szolgálat során volt egy kis szabadidőm, politikatudományt tanultam, és a nevemet is beírták a kurzus névsorába.

Közben eltelt egy-két hónap, a hivatali megbeszélések befejeződtek, a vizsgálatok is fokozatosan haladtak, ezért a halaszthatatlan dolgokról jelentést készítettem, majd elküldtem őket, amelyek pedig nem voltak sürgősek, azokat csak lemásoltam. Végül nem is tudom, hogy hány oldal lett. Az egyetemen nem voltak olyan tantárgyak, amelyek megfelelőek lettek volna a politikai karrieremhez, ahogy arra naivan számítottam. Mi lenne jó a számomra? Bár azt se tudtam, hova legyek bánatomban, mégis elhatároztam, hogy két-három jogász előadását azért meghallgatom. Így befizettem a kurzusok díját, majd elkezdtem az órákra járni.

Így hát álomszerűen telt el ez a három év. Lehet, hogy azért, mert az embereknek egy bizonyos idő után tetszik, hogy ezt az álomszerű érzést nem tudtam leplezni. Tartottam magam apám végakaratahoz, követtem anyám tanításait, és boldog voltam, hogy az emberek úgy dicsértek, mint egy csodagyereket. Attól kezdve, hogy nekiveselkedtem a tanulásnak, boldogan és szakadatlanul dolgoztam, mire a hivatalvezetőm megdicsért és azt mondta, hogy kiváló dolgozó vagyok a számára. Passzív, gépies ember lett belőlem azonban, aki a természetességet nem ismeri. Most töltöttem be a huszonötödik évet, és talán azért, mert már jó ideje éreztem az egyetem szabad levegőjét, a szívem mélyén lakozó valódi énem, ami nyugtalan bensőm legmélyére süllyedt, lassacskán a felszínre került, s olyan lettem, mintha saját magamra támadtam volna. Arra az énemre, aki tegnapig még csak nem is hasonlított rám. Úgy gondoltam, hogy ebben a korban nem vagyok alkalmas munkálkodó politikusnak, vagy bűnözők felett ítélkező jogásznak, még ha a törvényeket kellőképpen meg is tanulom. Titokban úgy éreztem, hogy anyám engem úgy kezel, mintha két lábon járó szótár lennék, a hivatalvezető pedig úgy tartja, hogy én vagyok a megtestesült jog. Szótárnak lenni még elviselhető, de jogként létezni kibíráhatatlan. Én, aki eddig minden apró kérdésre nagyon udvariasan válaszoltam, ettől fogva a hivatalvezetőnek küldött iratokban könnyelműen vitatkoztam a bíráskodás mindegyik pontjával, amivel amúgy nem kellett volna annyit foglalkozni. Olyan nagy dolgokat mondtam, mint „ha legalább egyszer birtokba vennénk a jog szellemét, akkor talán minden összekuszálódott dolog egy csapásra megoldódna”. Az egyetemen hanyagolni kezdtem a jogi előadásokat, érdeklődésem a történelmi irodalom felé fordult, s így fokozatosan beléptem a művészet világába.

Már említettem, hogy a hivatalvezető az elejétől fogva egy saját tetszése szerint irányítható gépet próbált belőlem faragni. Ugyan miért örült volna egy átlagostól eltérő férfinak, aki a függetlenség eszméjét melengeti? Ugyan már! Az akkori állásom volt veszélyben. Csak emiatt azonban talán nem fájult volna odáig a helyzet, hogy minden megváltozzék. A berlini japán cserediákok körében volt egy pár befolyásos ember, akikkel nem volt valami kellemes a viszonyom. Elkezdtek rám gyanakodni és meg is rágalmaztak, így csapdába estem. Mindezt talán ok nélkül tették. Illetve lehet, hogy mégsem...

Ezek a diákok azt gondolták, hogy én azért nem emelgetem velük együtt a sörkorsót, vagy azért nem megyek el velük biliárdozni, mert makacs vagyok, és el tudom nyomni a vágyaimat. Ez egyfelől talán rágalmazás volt a részükről, másfelől valószínűleg utálat. Azért viselkedtek így, mert nem ismertek. Ó, hiszen ezzel még magam sem voltam tisztában, hát hogyan tudhatta volna más? Szívem olyan, mint a selyemakác levele, ha valami hozzáér, hirtelen összezsugorodik és megpróbál kitérni az érintés elől. Az én szívem egy szüzlányhoz hasonlít. Nem azért engedelmesskedtem az idősebbek tanításainak, vagy nem azért követtem kiskorom óta a tanulás útját, majd a hivatali utat, mert bátor voltam, vagy mert képes voltam erre. Azért tűnt úgy, hogy kitartó vagyok és szorgalmas, mert becsaptam magamat és másokat is. Elszántan csak azt az utat követtem, amit mások kijelöltek nekem. Sőt, nem azért nem változtam meg, mert volt annyi bátorságom, hogy minden mást feladjak és átgondoljak, hanem mert félttem másoktól, és gúzsba kötöttem magamat. Mielőtt elhagytam volna a szülővárosom, nem kételkedtem abban, hogy hasznára válhatok másoknak, és abban is mélyen hittem, hogy elég kitartó is tudok lenni. Ó, de az is csak egy rövid ideig tartott. Amíg a hajó el nem hagyta Jokohamát, nagyszerű hősnek tartottam magamat, de aztán magam is szégyenkeztem, amiért eláztattam a zsebkendőmet a könnyeimmel, melyeket nem bírtam visszatartani. Talán inkább ez volt a valódi természetem. Vajon ilyennek születtem, vagy azért lettem ilyen, mert apámat korán elveszítettem és anyám nevelt fel?

Így talán érthető, hogy bohócot csináltak belőlem és kinevettek. Ugyan minek bosszantotta őket az én szegény, gyenge lelkem?

Elnézgettem a nőket, akik kirúszozott szájjal, púderes arccal, ragyogó színű ruhákban üldögéltek a kávéházakban, hogy becsalogassák a vendégeket. Én azonban nem voltam annyira merész, hogy a közelükbe menjek és megszólítsam őket. Ugyanakkor figyeltem a gavallérokat, akik cilindert és orrukra csíptetett szemüveget viseltek, s orrhangon beszéltek, ami a poroszoknál a nemesekre volt jellemző. De hozzájuk sem volt merészségem közeledni és elmenni velük szórakozni. Nem volt bennem semmi bátorság, ezért nyíltszívű honfitársaimmal sem próbálkoztam megismerkedni. Mivel jellememből adódóan nem szeretek barátkozni, a cserediákok nemcsak rágalmaztak és gyűöltek, hanem még gyanakodni is kezdtek rám. Hamisan vádakkal illettek, és emiatt egy idő után sok szenvedésen kellett keresztül mennem.

Egyik este a parkban sétáltam és amikor éppen hazafelé tartottam az *Unter den Linden* sugárúton a *Monbijou* utcai lakásomba, váratlanul a *Kloster* utcai régi templomhoz érkeztem. Átgázoltam az utcalámpák fénytengerén és beléptem egy szűk, félhomályos kis sikátorba, ahol különféle házak sorakoztak. Olyan épületek, ahol kint a korláton szárították a lepedőket és alsóneműket. Volt ott egy kocsmá, melynek ajtaja előtt hosszú pajeszt viselő zsidó öregember álldogált. Láttam bérlakásokat, ahol az egyik lépcső felfelé, a másik pedig lefelé, egy pincelakásban élő kovácshoz vezetett. Nem is tudom hányszor esett meg velem, hogy ott ácsorogtam egy ideig és elragadtatva bámultam ezeket a földbe süppedt, háromszáz évvel ezelőtt épült történelmi romokat.

Amikor éppen itt haladtam el, megláttam egy lányt, aki a templomajtónak dőlve fojtott hangon sírdogált. Tizenhat vagy tizenhét éves lehetett. Halványszőke haja kilógott fejkendőjéből. Ruháján nem volt egy piszkofolt sem. Lépteim hallatán megriadt, majd megfordult, én pedig megláttam az arcát. Mivel nem vagyok költő, nem is valószínű, hogy le tudom írni ezt az arcot. Gyönyörű kék szemét hosszú szempillák keretezték, melyeken könnycseppek ültek. Ezek a szemek, mintha vádoltak volna, bánatot sugároztak. Csak egy pillanatra láttam, de nekem, aki megin-gathatatlan vagyok, ez a látvány a lelkem mélyéig hatolt.

Talán kimondhatatlan, mély bánat érte, hogy szüntelenül körültekint és egy-re csak zokog? Félénkségemen felülkerekedett az együttérzés, és mintha irányított volna valaki, odaléptem hozzá és megszólítottam:

– Miért sírsz? Talán könnyebben tudok segíteni, mivel nem az ismerősöd vagyok. – Még magam is meglepődtem saját bátorságomon.

A lány döbbsen bámult ifjú ábrázatomra. Vajon őszinte érzéseim az arcomon is megjelentek?

– Ön jó embernek tűnik. Biztos nem olyan kegyetlen, mint ő! Vagy mint az anyám! – Nemrég felszáradt könnyei ismét kicsordultak és végigfolytak bájos arcán. – Kérem segítsen rajtam, uram! Hozzá akarnak adni egy szörnyű férfihoz. Anyám azt mondta, hogy engedetlen vagyok és megpofozott. Édesapám meghalt. Holnap kellene eltemetnünk, de nincs rá semmi félretett pénzünk.

Ezután lehajtotta fejét és tovább zokogott, én pedig csak remegő tarkóját bámultam.

– Elkísérlek hazáig, de mindenképpen nyugodj meg! Csak csendesen, mégis-csak az utcán vagyunk! – Amíg a lány beszélt, ösztönszerűen a vállamra hajtotta fejét. De aztán hirtelen rám nézett és mintha először látott volna, elugrott mellőlem, mert talán kínosnak érezte a helyzetet.

Kellemetlenül ért volna, ha itt valaki észrevesz minket, ezért a gyors léptekkel haladó lányt követni kezdtem. Ahogy ámentünk a templommal szemben található nagy kapun, egy foghíjas lépcsőhöz értünk. Felmásztunk rajta, majd kissé meg-görnyedve átbújtunk a negyedik emeleti ajtón. A lány erősen meghúzta a rozsdás, elferdült riglit.

– Ki az? – kérdezte belülről rekedt hangon egy idős asszony.

– Elise vagyok! – válaszolta a lány, majd recsegve kinyílt az ajtó. Egy öszülő, nem is olyan rossz külsejű, de a nyomor jegyeit az arcán viselő öregasszony állt ott, pamutruhát és piszkos papucsot viselt. Mielőtt beléptem volna, az asszony heves türelmetlenséggel becsapta az orrom előtt az ajtót.

Egy ideig döbbsen álltam, majd hirtelen ahogy a lámpa fénye odavilágított az ajtóra, megpillantottam a lakkfestékkel odaírt „Ernst Weigert” nevet, alatta pedig azt, hogy „szabómester”. Ez lehetett hát a lány elhunyt apjának neve. Belülről veszekedő hangok hallatszottak, de aztán csend lett és az ajtó ismét kinyílt. Az asszony udvariasan bocsánatot kért illetlen viselkedéséért és betessékelte. Az ajtó mögött volt a konyha, jobbra pedig egy patyolat tisztára mosott vászonkendő lógott

egy kis ablakon. Balra egy durván egymásra pakolt téglából összerakott tűzhely állt. Szemben egy szoba, melynek ajtaja félig nyitva volt, benne pedig egy fehér lepedővel letakart ágy. Valószínűleg az elhunyt feküdt ott. Kinyitották a tűzhely mellett lévő ajtót és behívtak. Ez volt a manzárd-stílusú tetővel fedett egyszobás helyiség, melynek tehát nem is volt mennyezete. A sarokban a padlásból egy gerenda lógott az ablak irányába, melyet papírral burkoltak be, mert ha valaki ott feláll, biztosan beveri a fejét. Alatta egy ágy volt. Középen egy asztal gyönyörű terítővel borítva, rajta két-három könyv és egy fényképalbum, egy vázában pedig értékes virágcsokor, ami azonban nem illett a szobához. Az asztal mellett ott állt a lány szégyenlősen.

Csodálatosan szép volt. Hófehér arcáról visszaverődött a fény, s rózsaszínre festette. Ahogy elnéztem karcsú kecses kezét és lábát, úgy tűnt, jó házból való. Megvárta, amíg az öregasszony elhagyja a szobát, s kissé póriasan így szólalt meg:

– Kérem bocsássa meg a tapintatlanságomat, amiért idáig elhívtam. Ön jó embernek tűnik. Biztos nem neheztem rá. Holnap lesz édesapám temetése. Azt hittem számíthatok Schaumberg úrra. Esetleg ismeri? Ő a Viktória Színház igazgatója. Már két éve dolgozom nála, ezért azt gondoltam, hogy gond nélkül segíteni fog nekünk, de visszaélt a fájdalomunkkal és önző módon viselkedett. Kérem segítsen rajtam, uram! Visszafizetem önnek a kevés béreimből! Még ha éhezniem is kell érte. Ha ez sem sikerül, anyám azt mondta... – A lány megint elsírta magát, teste remegett. Felpillantott és a szemében volt egyfajta kacérság, ami miatt nem lehetett nemet mondani neki. Vajon tudatában volt annak, hogy tekintete hatással van rám?

A zsebemben volt néhány ezüst márka, de ez nem tűnt elegendőnek, így levettem az órát és az asztalra tettem. – Ezzel egy ideig ki lehet bírni ezt a válságos helyzetet. Ha a zálogházban megkérdezik, hogy honnan való, mondják azt, hogy a *Monbijou* utca 3. szám alatt lakó Otáé, és a lejáratkor én majd kifizetem az óra árát.

A lány meglepettnek és meghatódottnak tűnt. Távozásképpen a kezemet nyújtottam, mire ő megcsókolta azt. Éreztem, ahogy lecsorduló forró könnyei a kézfejemre potyognak.

Ó, lehet, hogy ennek valamilyen rossz következménye lesz! Azért, hogy a szívdesséért háláját kifejezze, a lány eljött a lakásomba és az ablaknál, ahol egész nap szinte mozdulatlanul ülve Schopenhauert és Schillert olvastam, elhelyezett egy szál szép virágot. Ettől kezdve egyre gyakrabban találkoztunk, amit a honfitársaim megtudtak, és így elhamarkodottan arra következtettek, hogy olyan ember vagyok, aki a vágyai kielégítése céljából táncosnőkre vadászik. De az az igazság, hogy kettőnk között egyelőre nem volt más, csak ártatlan rokonszenv.

A nevét nem fedem fel, de volt egy hóbortos honfitársam, aki jelentette a főnökömnek, hogy rendszeresen látogatom a színházi előadásokat és egy színésznővel van kapcsolatam. Még ha nem is így volt, a főnököm, aki tudta, hogy meglehetősen hanyagolom a tanulmányaimat és ezért haragudott rám, végül a követségen is elmondta ezt. Így elbocsátottak hivatali állásomból, felmentettek a szolgálatból. Amikor a követ közölte velem ezt az intézkedést, a következőt jelentette ki:

– Amennyiben azonnal hazatér Japánba, meglehet, az utazás költségeit fedezük önnek, de ha itt marad, akkor nem kérheti a kormány támogatását. – Egy hét haladékat kértem és miközben azon tépelődtem, hogy menjek-e vagy maradjak, kaptam két levelet, ami eddig a legnagyobb szomorúságot okozta életemben. Ezt a két levelet szinte ugyanakkor adták fel, de az egyik anyám kézírása volt, a másik pedig egy rokonomé, aki imádott anyám halálát tudatta velem. Anyám levelét itt képtelen vagyok megismételni, mert a sírás kerülget és ezért le se tudnám írni.

Elise-zel való kapcsolatom ártatlan volt, bárhogya is látta a többi ember. Mivel apja szegény ember volt, a lány nem kapott megfelelő nevelést, s tizenöt éves korában, amikor egy tánctanár tanítványokat keresett, kitanulta ezt a lenézett mesterséget. Miután elvégezte a tanfolyamot, a Viktória Színházban kezdett fellépni és mára a második helyet vívta ki magának a táncosok között. Úgy van, ahogy a költő, Hackländer mondja: a táncosnők a mai világ rabszolgái, sorsuk bizonytalan. Kevés a fizetésük, napközben próbálnak, este pedig könyörtelenül kihasználják őket a színpadon, és ugyan az öltözőszobában kisminkelik magukat és gyönyörű kosztümöket viselnek, a színházon kívül szegénységben szűkölködnek. Vajon mennyi gyötrelmet kell elviselniük ahhoz, hogy szüleiket, testvéreiket ellássák? Állítólag sok ilyen lány nyomorúságos tette szánja el magát. Elise azért menekült meg ettől, mert megfontolt, erős és bátor apja mindig megvédte. A lány gyermekkorától kezdve szeretett olvasni, de csak közönséges, házalóktól szerzett regényekhez jutott hozzá. Azóta viszont, hogy megismerkedett velem, a tőlem kölcsönkapott könyveket kezdte el olvasni, s fokozatosan megismerte az ízlésemet. A beszéde választékosabb lett, és nemsokára a nekem küldött leveleiben is kevesebb volt a hiba. Kettőnk között így először egy tanár-diák viszony alakult ki. Amikor meghallotta váratlan elbocsátásomat, a lány elsápadt. Eltitkoltam előtte, hogy ennek köze van hozzá. Kérte, hogy ezt tartsuk titokban az anyja előtt, mivel attól félt, hogy ha tudomást szerez a tandíjam elvesztéséről, akkor meggyűlöl engem.

Nem szükséges részleteznem, de hirtelen ekkor lobbant lángra a lány iránti szerelmem, és végül olyan kapcsolat alakult ki közöttünk, hogy nehéz lett volna megválnom tőle. Mikor találkoztam vele, ez volt az én legnagyobb gondom, és amikor igazán közeledett a vész, azt sem tudtam élni-e vagy haljak. Valószínűleg voltak, akik szánalmasnak érezték a viselkedésemet és ezért elítéltek, de mióta először megpillantottam, mély érzéseket tápláltam Elise iránt. Most pedig magam előtt láttam a balszerencsémrel együttérző arcát, mely az elválás lehetősége miatt bánatba süllyedt, a fülére omló kibontott haját és gyönyörű, bájos alakját. Ezek a képek áthatoltak mélyen gyöttrődő elmémen és közben elrabolták, egyenesen elbűvölték a szívemet. Ezen már nem lehetett változtatni.

Közeledett a követ által megjelölt nap, amelyen eldől az én sorsom is. Ha most visszatérek Japánba, a tanulmányaimat nem tudom befejezni, a szégyen bélyegét örökké viselni fogom, és lehetőségem sem lesz arra, hogy sorsom jobbra forduljon. De ha mégiscsak maradok, a tandíjamat nem fogják kifizetni.

A most velem utazó Aizava Kenkicsi volt az, aki a segítségemre sietett. Tokióban élt, és már régóta Amakata grófnak volt a magántitkára. Amikor meglátta a hivatali közlönyben, hogy elbocsátottak, tájékoztatta erről az egyik újság főszerkesztőjét és ennek hatására a lapkiadó tudósítója lettem. Így Berlinben maradhattam, és politikáról, tudományról és művészetről írtam beszámolókat.

A lapkiadótól kapott fizetésem nem igazán volt elegendő, de ha másik lakásba költözöm és máshová járok ebédelni, akkor talán szegényes körülmények közé kerültem volna. Miközben megpróbáltam döntést hozni, Elise kimutatta igaz érzelmeit és kihúzott a bajból. Nem tudom, hogyan győzte meg az anyját, de úgy alakult, hogy hozzájuk költözhettem. Már nem számított, hogy mióta vagyunk együtt. Mindegy mennyi bevételünk volt, azt összeadtuk, és a nehézségek közepe te is kellemes napokat töltöttünk így együtt.

Nap mint nap a kávéházban reggeliztünk. Elise próbálni ment, egyébként pedig otthon maradt. Én általában a *Koenig* utca társalgójába jártam, melynek kis előtere volt, belül azonban elég tágasnak bizonyult. Ott olvastam el az összes újságot, majd ceruzát ragadtam és különböző anyagokat gyűjtöttem. Ebben a helyiségben, amit a tetőablakon át beszűrődő fény világított meg, sokféle ember üldögélt egymás mellett: fiatalok, akiknek nem volt semmi dolguk, idősek, akik kevés pénzüket kölcsönadták és tétlenül édegeltek, és a tőzsdén kereskedők, akik szabadidejükben a lábukat lógatták. Az ismeretlenek jól megnézték maguknak a japánt, aki a hideg kőasztalon szorgalmasan a tollát koptatta, aki észre sem vette, hogy a pincérnő által kihozott csésze kávé már kihűlt, s aki oda-vissza járkált a székétől a falig, ahonnan el lehetett venni a hosszú fakeretekben kifüggesztett különféle újságokat. Biztosan sokan ferde szemmel nézték, hogy délutánonként egy szokatlanul törékeny lány, aki akár egy tenyéren is táncra perdült volna, a próbája után betér hozzám és velem együtt hagyja el a helyiséget.

A tanulmányi eredményeim romlani kezdtek. A padláson halványan égett a lámpa, s miután Elise hazajött a színházból, a széken hátradőlve nekiállt hímezni, én pedig a mellette lévő asztalon újságcikket írtam. Ez más volt, mint amikor régen törvényrendeleteket és cikkelyeket gyűjtöttem egy papírra, mintha csak száraz faleveleket söpörtem volna össze. Amennyire csak tudtam, szinte mindenről véleményt alkottam: az élénk politikai világ mozgalmairól vagy a legújabb irodalmi és művészeti jelenségek kritikáiról. Börne helyett inkább Heinét tanulmányoztam és elmélkedtem róla. Miközben különféle cikkeket vetettem papírra, meghalt I. Vilmos, majd azt követően III. Frigyes, s én az új császár trónra lépéséről, Bismarck kancellár tetteinek hatásairól írtam egy nagyon részletes jelentést. Így ettől kezdve sokkal elfoglaltabb lettem, nem olvastam sokat, s az eddigi munkámnak is nehezen álltam neki újra. Az egyetemi tagságom még nem szűnt meg, de a kurzusdíj befizetése nehézséget okozott, ezért még azt az egy előadást is ritkán hallgattam, amit felvettem.

A tanulmányi eredményeim egyre csak romlottak. De ezzel együtt sokkal tisztábban kezdtem látni. Hogy ez mit jelent? A néptudományok Európa különféle or-

szágai közül talán leginkább Németországban terjedtek el. Nagyon sok magasröptű vita jelent meg itt-ott a több száz újságban és folyóiratban. Attól a naptól kezdve, hogy tudósító lettem, egyre jobban láttam a dolgokat, mivel korábban rendszeresen látogattam az egyetemet. Közben olvastam és másoltam, a tudásom, mely eddig csak egy szálon futott, természetesen szerteágazó lett és olyan szintet ért el, amelyet a legtöbb vendégdiák honfitársam még álmában sem tudott elképzelni. Társaim között voltak, akik még egy német újság vezércikkét sem voltak képesek elolvasni!

Elérkezett 1888 tele. Az előváros utcáin szórták a homokot, lapátolták a havat, de a *Kloster* utca környékén a göröngyös út nem okozott gondot, mivel a felszínét sima jég borította. Szomorúsággal töltött el, amikor korán reggel kinyitottam az ablakot és egy megfagyott veréb esett a lábam elé. Bár a szobában begyújtottuk a kályhát, nemcsak a ruhán, de még a kőfalon is keresztül hatolt az északi szél, ami szörnyen elviselhetetlen volt. Elise pár nappal ezelőtt este elájult a színpadon. Segítettek neki hazajönni, de azután azt mondta, hogy rosszul érzi magát és pihenni tért. Először az anyja vette észre, hogy evés után mindig hány, és szerinte ez valami reggeli rosszullét lehetett. Így is aggódtam a jövőm miatt, de mit fogok tenni, ha a dolog beigazolódik...

Vasárnap lévén ma reggel otthon maradtam, de egyáltalán nem volt jó kedvem. Elise nem az ágyon feküdt, hanem odahúzta székét a kis vastűzhely közelébe. Nem sokat beszélt. Ekkor az ajtóban hangok hallatszottak, majd Elise anyja behozott egy levelet és átadta nekem. Ahogy néztem, felismertem Aizava kézírását. A postabélyeg porosz volt, a pecséten pedig Berlin állt. Gyanúsnak éreztem, de mégis felbontottam a levelet és elkezdtem olvasni: „Nem volt előbb lehetőségem sürgősen értesíteni téged, de tegnap este érkeztem Amakata miniszter úr kíséretében. A gróf azt mondta, hogy minél hamarabb találkozni szeretne veled! Itt az ideje, hogy visszaszerezze a becsületedet! Most sietek, így csak azt írom meg, amit tenned kell!” Mikor végigolvastam a levelet, döbbszerűen arckifejezésemet látva, Elise megszólalt: – A szülőföldről kaptál levelet? Csak nem rossz hírek? – Valószínűleg azt hitte, hogy a levél a lapkiadótól kapott fizetéséről szól.

– Nem, ne aggódj! Aizava, akiről már hallottál te is, egy miniszterrel érkezett ide és most velem akar találkozni. Sietnem kell!

Egy anya sem lehet ennyire figyelmes, mikor egyetlen gyermekét a távolba küldi. Elise rosszulléte ellenére felkelt és kiválasztott nekem egy szép fehér inget, mert úgy gondolta, hogy egy miniszterrel találkozni mégiscsak fontos esemény. Azután elővette a gondosan elrakott hosszúkabátot és felsegítette rám, majd saját kezűleg kötötte meg a nyakkendőmet.

– Így senki nem mondhatja, hogy nem vagy elegáns. Nézd meg magad a tükörben! Miért vagy ilyen lehangolt? Én is úgy elmennék veled... – Kicsit megigazította az öltözékem. – Nem... Ha így ebben az új ruhában nézlek, mintha nem is az én Tojotarómat látnám. – Egy kicsit elgondolkodott. – Ugye biztos nem hagysz el engem? Még ha egy napon gazdag és előkelő leszel is. Még ha kiderül, hogy nem is az a bajom, amiről anyám beszél.

– Micsoda? Gazdag és előkelő? – Mosolyogtam. – Hány év is telt el azóta, hogy feladtam a politikai ambícióimat? A minisztert sem akarom látni. Csak a rég nem látott barátommal szeretnék találkozni. – Elise anyja első osztályú hintót rendelt, kerekei alatt csikorgott a havas út, a házig jött és az ablak alatt állt meg. Felvettem a kesztyűmet és anélkül, hogy belebújtam volna, a hátamra vettem kissé piszkos köpönyegemet, majd fogtam a kalapomat, megcsókoltam Elise-t és lementem a ház elé. Mikor a lány kinyitotta a jégvirágos ablakot, zilált hajába befújt az északi szél, miközben szemével követte, ahogy elhajt velem a kocsi.

A Kaiserhof Hotel bejáratánál szálltam ki a lovashintóból. Megkérdeztem a portástól Aizava magántitkár szobaszámát, felmentem a márványlepcsőn, amilyenén már régóta nem jártam, és beléptem az előszobába. A központi oszlopnál egy bársony kanapé állt, szemben egy tükörrel. Ledobtam a köpönyegemet, végigmentem a folyosón egészen a szobáig, de egy kissé haboztam belépni. Vajon ma milyen arccal fog fogadni engem Aizava barátom, akivel egy egyetemre jártunk, és aki engem mindig nagyon dicsért a becsületes viselkedésemért? Ahogy beléptem a szobába, és egymásra néztünk, észrevettem, hogy Aizava azóta testesebb lett és megférfrasodott, de derűs természete mit sem változott, és úgy tűnt, nem aggasztják az én erkölcsi botlásaim. Nem volt időnk részletesen beszélni arról, hogy mi történt azóta, mióta nem találkoztunk. Azért kéretett ide, hogy találkozzak a miniszterrel, aki egy német nyelvű sürgős iratnak a fordítását kérte tőlem. Amikor megkaptam az anyagot és elhagytam a miniszter szobáját, Aizava utánam jött és hívott, hogy ebédeljünk együtt.

Az ebéd alatt sok mindent kérdezett tőlem én pedig nem győztem válaszolni. Az ő élete általában nyugodt volt és gondtalan, míg az én sorsom szerencsétlenebb és boldogtalanabb.

Kitártam neki a szívemet, és ahogy szerencsétlen történetemet hallgatta, sokszor meglepődött, de nem hibáztatott elhamarkodottan, hanem épp ellenkezőleg, közönséges honfitársaimat korholta. Amikor azonban végeztem a történetemmel, az arkifejezése szigorú lett, s a következőkre figyelmeztetett:

– Nem tudok mást mondani, mint hogy ezen események azért történtek veled, mert természetedtől fogva gyenge akaratú vagy. Bár sokat tanultál, és tehetséges vagy, de mégis, hogy lehetett így belegabalyodni egy lányba és vele ezt a céltalan életet élni? Jelenleg Amakata grófnak csak a német nyelv miatt van rád szüksége. Mivel a gróf ismeri elbocsátásod okát, ezért én sem szeretném mindenáron megváltoztatni a rólad alkotott véleményét. Ha a gróf azt fogja hinni, hogy én megmásítom a tényeket, hogy védjek másokat, akkor az neked sem lesz előnyödre, számomra pedig kifejezetten hátrányt okoz. Amikor ajánlunk valakit, az az első, hogy bemutatjuk a képességeit. Mikor a gróf mindezt megtudja, kérjük a bizalmát. Ami a lánnyal való kapcsolatodat illeti: tegyük fel, még ha őszinték is az érzelmeid iránta, még ha a viszonyotok el is mélyült, ez a szerelem nem a másik személyiségének az ismeretén alapul. Ez egy olyan kapcsolat, ami egyfajta beidegződés alapján született. Ezt pedig szokásnak hívják. Mindenképpen szabadulj meg ettől az érzéstől! – Ez volt Aizava szavainak lényege.

Aizava tehát megmutatta nekem a tervet a jövőre nézve, amely olyan volt, mint-ha a hatalmas tengeren hajókormányt vesztett tengerész lennék, aki a távoli hegyeket szemléli. Ez a hegy azonban sűrű ködbe burkolózott, és az sem volt biztos, hogy mikor érek célt, sőt, ha valóban megérkezem, az elégedettséggel tölti-e majd el a szívem. A mostani életem ugyan szegényes volt, de mégis jól éreztem magam benne. Elise szerelmét nehezemre esett volna eldobni magamtól. Tehát gyenge akarátú vagyok, és lassan határozom el magam, viszont a barátomnak megígértem, hogy megszakítom ezt a kapcsolatot. Úgy gondoltam, hogy nem veszíthetem el azt, amit meg kell védenem. A velem ellenséges embereknek ugyan ellenálltam, de azt teljesen normálisnak éreztem, hogy a barátomnak nem mondhatok nemet.

Ahogy elváltunk és elindultam, a szél megcsapta az arcomat. Miután elhagytam a hotel éttermét, ahol a vastag üveglakok szorosan zárva voltak és a nagy kandallóban ropogott a tűz, most a vékony köpönyegemen áthatoló délutáni hideget különösen nehéz volt elviselni. A libabőrrel együtt a szívemben is egyfajta hidegséget éreztem.

A fordítással egy éjszaka alatt végeztem. Ettől kezdve egyre többet jártam a Kaiserhof Hotelbe, s először csak az volt a feladatam, hogy a gróf szavait fordítsam, de később felvilágosított az akkoriban Japánban történekről és kikérte a véleményemet. Amikor alkalma adódott rá, az emberek utazás közben elkövetett ballépéseiről számolt be nevetve.

Nagyjából egy hónap telt el, mire az egyik nap a gróf hirtelen a következőt kérdezte tőlem: – Holnap Oroszországba utazom. Velem tudna jönni?

Jó néhány napig nem láttam Aizavát, akit a hivatalos ügyek kötöttek le, ezért hirtelen meglepett ez a kérdés. – Ugyan miért is utasítanám ezt vissza? – feleltem zavaromban. Ez nem egy gyors döntés eredménye volt. Amikor hirtelen egy olyan ember kér tőlem valamit, akiben megbízom, nem is mindig gondolkodom, hogy mit felelek, hanem rögtön beleegyezek. Sőt, még ha rá is jövök, hogy nehéz lesz megtenni, legtöbbször elrejttem zavaromat, eltűröm, és teljesítem, amit kérnek tőlem.

Ezen a napon a fordításra és az utazási költségekre kapott pénzt is hazavittem és Elise-re bízam. Ezzel feltétlenül fedezni tudják a költségeket, amíg haza nem térek Oroszországból. Elise-t megvizsgálta egy orvos, aki szerint állítólag gyermeket vár. Vérszegény volt, ezért valószínűleg néhány hónapig észre sem vette, hogy terhes. A színházigazgató közölte, hogy mivel túl hosszú ideig hiányzott, elbocsátja őt az állásából. Még csak egy hónap telt el, de biztosan megvolt az oka, hogy az igazgató ennyire szigorú legyen. Nem úgy tűnt, hogy Elise lelkét annyira megviseli az elutazásom, hiszen mélyen megbízott a becsületességemben.

Ha vonattal utazik az ember, nem is tart olyan sokáig az út, és különösebben előkészülni sem kellett rá. Csak egy méretemre szabott fekete frakkot, egy új kiadású gothai almanachot, az orosz cári udvar nemeseit tartalmazó névjegyzéket, és néhány szótárat tettem a táskámba. Mostanában szinte csak kétségbeejtő események történtek, ezért attól féltem, hogy miután elmegyek, Elise otthon fog szomorkodni, esetleg sírva fakad a vasútállomáson. Így másnap korán reggel elküldtem az any-

jával együtt egy ismerősükhöz. Elrendeztem az utazási előkészületeket, bezártam a lakásajtót, rábíztam a kulcsot a kapu melletti boltban a cipészre és elindultam.

Mégis mit írhatnék az oroszországi utazásomról? A tolmácsi munkám azonnal lefoglalt és a felsőbb körökbe emelt. Szentpéterváron a miniszter kíséretével együtt körülvettek a cári palota díszai, melyek a párizsi felső osztály luxusát a hó és jég világába költöztették, aztán a számtalan meggyújtott gyertya lángja, az érdemrendeken és vállpántokon megcsillanó fények, s a pompásan kifaragott kandalló tüze előtt hullámló legyezők, melyeket a hidegről is megfélemező udvarhölgyek lenggettek. Mindeközben én beszéltem a legfolyékonyabban franciául, ezért többnyire én tolmácsoltam a vendégek és az uraságok beszélgetését.

Ez idő alatt nem felejtettem el Elise-t. Sőt, mivel a lány mindennap küldött nekem levelet, nem is tudtam volna megfélemezni róla. Aznap, amikor elindultam, szokatlanul nehezebbre esett volna a lámpafénynél magányosan üldögelni, így addig beszélgetett egy barátjánál, míg el nem fáradt, aztán hazament és rögtön aludni tért. Amikor másnap reggel felébredt, álomnak hitte, hogy egyedül maradt. Mikor felkelt az ágyból, annyira elhagyatottnak érezte magát, amennyire még a szenvedés és az éhezés során sem volt soha. Ekkor írta az első levelét.

Idővel levelei egyre inkább csordultig telítődtek érzelmekkel: „Csak most jöttem rá, mennyire mélyen szeretlek. Valamikor azt mondtad, hogy a szülőhazádban nincs olyan rokonod, akiben megbíznál. Így, ha lehetőséged van rá, itt maradsz velem? Talán ideköt az én szerelmem és itt maradsz. Ha ez mégsem teljesülne és hazamen-nél Japánba, én és az anyám egyszerűen veled mennénk. De ilyen sok pénzt honnan fogunk szerezni az utazáshoz? Mindig azt gondoltam, hogy bármi történjék, itt ma-radok és megvárom az előléptetésed napját. Bár ez a mostani csak egy rövid utazás, amióta elmentél, e húsz nap alatt az elválás miatti bánatom egyre nőtt. Tévedés volt azt gondolni, hogy a búcsúzás csak egy pillanatnyi fájdalommal jár majd. Most már biztos, hogy állapotos vagyok, de emiatt, bármi történjék is, engem soha ne dob-j el magadtól! Borzasztóan összeveszttem anyámmal. De feladta, látva határozott fel-lépésem, és hogy már nem az vagyok, mint régen. Olyasmit mondott, hogy azon a napon amikor Japánba távozom, meghúzza majd magát egy Stettin környéki far-mernél, ahol távoli rokonai vannak. Ahogy korábban írtad, ha fontos munkát végzel annak a miniszternek, az én utazási költségemet is biztosan meg lehet majd oldani valahogy. Most egyedül csak azt a napot várom, hogy visszatérj Berlinbe.”

Ó, ezt a levelet olvasva értettem meg először világosan a helyzetemet. Szégyell-tem az érzéketlenségemet. Büszkén gondoltam arra, hogy végre lehetőségem van dönteni a saját tetteimmal kapcsolatban. De büszkeség töltött el amiatt is, hogy tőlem független személyekkel is ugyanígy megtehetem ezt. Ez a döntőképes-ség azonban csak akkor létezett, amikor minden remekül haladt, a viszontagságok kö-zepette egyáltalán nem. Amikor másokkal való kapcsolataimra próbáltam figyelni, összezavarodtak az érzelmeim, amelyekre korábban támaszkodtam.

A miniszter már erős bizalmat táplált irántam. Azt nem tudtam, hogy később mi lesz, csak a tolmács munkát láttam, aminek szenteltem magam. Isten tudja, hogyan

kapcsolódott ez a jövőbeli reményeimhez, de egyáltalán nem is gondoltam erre. Ellenben most jöttem rá arra, hogy talán a szívem mégiscsak megnyugodott. Vagy mégsem? Néhány nappal ezelőtt, amikor a barátom meghívott, úgy tűnt, hogy lehetetlen a miniszter bizalmába férkőzni, de most mégis elképzelhetőnek látszott. Aizava legutóbb azt emlegette, hogy „Ha folytatjuk közösen a munkát, miután visszatérsz Japánba...”. Azt azonban, hogy ezt a miniszter mondta-e, nyilván nem közölhette egyértelműen, még akkor sem, ha a barátom volt. Ugyanis államügyekről volt szó. Azon gondolkodtam, hogy talán már azt is elmondta a miniszternek, amit meggon-
dolatlanul ígértem neki. Vagyis, hogy megszakítom Elise-zel a kapcsolatomat.

Ó, amikor először Németországba jöttem, úgy gondoltam, hogy világosan ismerem a természetemet és megesküdtem: nem leszek gépiesen viselkedő ember. Ez azonban ahhoz hasonlít, mintha egy szabadon engedett madár öntelten azt képzelné, hogy megszerezte a szabadságot, miközben lába össze van kötve, és szárnyait csak egy kis ideig mozgathatja. Esélytelen volt, hogy a lábamról leoldják ezt a zsineget, melyet eddig a hivatalvezető tartott kézben, és most sajnos Amakata gróf kezébe került át.

Pontosan újév napján tértem vissza Berlinbe a miniszter kíséretében. Az állomás elbúcsúztam tőlük, lovaskocsira szálltam és a házuk felé vettem az irányt. Mivel itt most is az a szokás, hogy az emberek szilveszter éjjelén nem alszanak, hanem helyette újév napján, a házak csendesen sorakoztak egymás mellett. Kemény hideg volt: az úton a hó éles jégdarabokká fagyott, melyekről csillogva visszaverődött a derült égen ragyogó nap fénye. A lovaskocsi befordult a *Kloster* utcába és a ház bejárata előtt állt meg. A hintóból ugyan nem láttam, de hallottam, amint kinyitják az ablakot. Odaadtam a kocsisnak a táskámat, és ahogy indultam felfelé a lépcsőn, Elise rohant le elém. A férfi, aki látta, hogy a lány egyet sikkant és a nyakamba borul, meglepett arcot vágott és valamit mondott a bajusza alatt, de hogy mit, azt nem hallottam.

– De örülök, hogy hazatértél! Ha nem jöttél volna, biztos belehalok!

Nyugtalan lelkem, mely eddig hazája után sóvárgott és hírnévre vágyott, megpróbálta elnyomni a szerelmet, de ebben a pillanatban egy csapásra eltűnt ez a merengő, tétova érzés. Megöleltem a lányt, aki vállamra hajtotta fejét, miközben örömkönnyekeket ejtett.

– Hányadik emeletre vigyem? – mordult ránk a kocsis, aki már a lépcső tetején állt.

Adtam néhány ezüstérmét Elise anyjának, aki az ajtó előtt fogadott minket és kértem, hogy nyújtssa át a kocsisnak. Elise megfogta a kezem és sietősen magával húzott a szobába. Meglepetten láttam, hogy az asztalon fehér pamut anyagok és csipkék hevernek egymáson.

Elise kissé nevetve mutatta: – Látod, ahogy mindent előkészítettem? – s néztem, ahogy egyet felemel. Egy pelenka volt. – Ugye tudod, miért örülök ennyire? A születendő gyermekünk biztos rád fog hasonlítani, biztos fekete szeme lesz! Ilyen szeme! Azok a fekete szemek, akárcsak a tiéd, melyet álmomban láttam! Azon a napon, amikor majd megszületik, ugye úgy fogsz döntení, hogy a saját nevedet adod

neki? – Lehajtotta a fejét. – Talán kinevetsz a gyerekességem miatt, de annyira boldog leszek azon a napon, amikor belépünk majd a templomba! – Mikor felnézett, szeme könnyekkel telt meg.

Azt hittem, hogy a miniszter fáradt lesz az utazástól, ezért két-három napig nem is látogattam meg, hanem a lakásba zárkóztam. Egyik este azonban jött egy küldönc és kiderült, hogy meghívott engem. Elmentem, s pazar vendéglátásban részesültem. A miniszter az oroszországi utazás nehézségeivel kapcsolatban méltányolta a munkámat, majd ezt kérdezte:

– Lenne kedve velem együtt hazatérni Japánba? Nem is sejtettem, hogy ön ilyen képzett ember, de már önmagában a nyelvtudása is bőven hasznos ebben a világban. Megkérdeztem Aizavát, hogy esetleg vannak-e különféle kapcsolatai, mivel túl hosszúra nyúlt az itt tartózkodása. Mikor azonban hallottam, hogy erről szó sincs, megnyugodtam.

Ebben a helyzetben nem utasíthattam vissza a minisztert. Hát bizony nehéz lett volna azt mondani, hogy Aizava hazudik. Ha nem ragadom meg ezt a lehetőséget, elveszíthetem a hazám, elvágom az útját a becsületem visszaszerzésének és jómagam talán e tágas európai nagyváros embertömegében leszek eltemetve. Mikor erre gondoltam, úgy éreztem, hogy szíven szúrnak. Ó, végül az én hűtlen szívem „engedett” a kérésnek.

Elszégyelltem magam, és azon járt az eszem, hogy ha hazamegyek mit mondok majd Elise-nek? Ilyen káoszt még soha nem éreztem a fejemben, mint amikor elhagytam a szállodát. Miközben a gondolataimba merültem, és szinte azt se tudtam, hol vagyok, egy lovaskocsiba ütköztem. A kocsis hosszan káromkodott, én pedig meglepetten ugrottam félre. Egy kis idő múlva, ahogy hirtelen körülnéztem, a közeli parknál találtam magam. Majdnem elestem, de nekitámaszkodtam egy út melletti padnak. A fejem olyan forró volt, mintha lángolna, s úgy zúgott, mintha kalapáccsal ütötték volna, ezért ráhajtottam a pad támlájára. Vajon hány órát tölthettem ebben az állapotban, mintha meghaltam volna? Éreztem, hogy az erős hideg a csontomig hatol és amikor feleszméltem, már éjszaka volt. Rengeteg hó esett, beborította a kalapom karimáját és a vállamat.

Talán már tizenegy óra is elmúlt. A *Moabit* negyeden és a *Karlstrassén* keresztülhaladó lóvasút sínjeit is betemette már a hó, a Brandenburgi kapu melletti gázlámpa fénye pedig magányosan pislákkolt. Megpróbáltam felállni, de lábam átfagyott, ezért megdörzsöltem a kezemmel és így végül el tudtam indulni.

Alig bírtam előre haladni, így azon gondolkodtam, amikor a *Kloster* utcához értem, hogy vajon elmúlt-e már éjfél. Azt se tudtam, hogy jöttem végig eddig az úton. Januári éjszaka volt, s ilyenkor mindig ki-be jártak az emberek az *Unter den Linden* elevenen nyüzsgő kocsmáiban és teázóiban, de hogy most mi volt ott, arra már egyáltalán nem emlékeztem. Az agyam csak egyetlen gondolattal volt tele: bűnös vagyok, akinek nem lehet megbocsátani.

Úgy tűnt, hogy Elise még nem aludt a negyedik emeleti padláson, mivel az ablakon kiszűrődő fény a sötét égen is tisztán kivehető volt. A szünet nélkül hulló,

szálló kócsagokra hasonlító hó miatt ez a fény hol eltűnt, hol felbukkant, miközben a szél játszott vele. Miután beléptem a kapun, fáradságot éreztem, a testem minden porcikája elviselhetetlenül fájt, így szinte felkúsztam a lépcsőn. Átmentem a konyhán, és éppen, amikor kinyitottam a szobaajtót, láttam, hogy Elise az asztalra támaszkodva pelenkát varr, majd hirtelen hátranéz és így kiált fel:

– Jaj, mi történt? Mi van veled?

Nem csoda, hogy meglepődött. Az arcom olyan sápadt volt, mint egy halotté, a kalapomat valahol elveszítettem, a hajam pedig szörnyen össze volt kócolva. Hazafelé jövet néhányszor megbotlottam és elestem, ezért a ruhám sáros hóval bepiszkolódott és itt-ott el is szakadt.

Megpróbáltam válaszolni, de egy hang sem jött ki a torkomon. A térdem egyfolytában remegett, állni sem bírtam. Arra még emlékszem, ahogy megpróbáltam belekapaszkodni a székbe, de ott helyben a padlóra zuhantam.

A tudatom nagyjából néhány héttel később nyertem vissza. Heves lázam volt, félrebeszéltem és miközben Elise buzgón ápolt engem, egy nap Aizava látogatott meg, aki az elejétől a végéig megtudott mindent, amit eltitkoltam előle. A miniszternek csak azt a magyarázatot adta, hogy beteg vagyok. Úgy tűnt, hogy miattam tartotta a hátát. Amikor először a betegágyam mellett ülő Elise-re néztem, meglepődtem, hogy mennyire megváltozott. A lány ebben a néhány hétben nagyon lefogzott, vérekes szemei beestek, hamuszürke arca lesoványodott. Aizava segítségének köszönhetően a napi megélhetés miatt nem kellett aggódnia, de jótevő barátom lelkileg megölte a lányt.

Ahogy később hallottam, amikor a lány találkozott Aizavával és tudomást szerzett a férfinak adott ígéretéről, és hogy azon az estén elfogadtam a miniszter ajánlatát, hirtelen felugrott a székből, arca teljesen elszürkült és így kiáltott fel: „Az én Tojotaróm egész idáig becsapott engem?”. Majd ott helyben összeesett. Aizava a lány anyját hívta, együtt felsegítették, majd az ágyra fektették. Egy kicsivel később, amikor feleszmélt, mereven maga elé bámult, s a körülötte lévőket észre sem vette. A nevemet harsogta, a haját tépte és az ágyneműt harapdálta. Amikor hirtelen magához tért, elkezdett valamit keresni. Mindent eldobott, amit az anyja odaadott neki, kivéve az asztalon lévő pelenkát, melyet egy ideig mereven bámult, majd az arcához szorította és sírva fakadt.

Ettől kezdve nem kiabált többé, de az elméje teljesen megzavarodott és olyan lett, mint egy kisgyerek. Amikor az orvos megvizsgálta, megállapította, hogy paranoiában szenved, amit egy váratlan érzelmi trauma váltott ki és a felgyógyulása reménytelen. Be akarták fektetni a Dalldorfi Elmegyógyintézetbe, de jajgatni kezdett és senkire sem hallgatott. Utána magához vette az egyik pelenkát, és azt muto-gatta a körülötte lévőeknek, miközben elcsukló hangon zokogott. Nem mozdult el a betegágyamtól, de emiatt nem tűnt úgy, hogy a józan eszénél lenne. Ahogy néha visszaemlékszem, csupán azt ismételte: „Gyógyszert, gyógyszert!”

Én teljesen felgyógyultam a betegségemből. Ahányszor Elise élő holttestét megöleltem, mindig sírásban törtem ki. Amikor elérkezett az utazás ideje, hogy a mi-

niszter kíséretével együtt hazatérjek Japánba, Aizavához fordultam. Küldtem Elise anyjának annyi pénzt, hogy ha szűkösen is, de meg tudjanak élni valahogy. Sőt még megkértem, hogy gondoskodjon a szegény megháborodott születendő gyermekéről.

Jaj, de nehéz lenne még egy olyan jó barátot találni a világon, mint Aizava Ken-kicsi! De azért mind a mai napig maradt bennem bizonyos gyűlölet is iránta.

(1890. január)

*Japánból fordította: Molnár Gergő Ádám
Átdolgozta és lektorálta: Vihar Judit*

MORI ÓGAI

Csónak a Takasze folyón

A Takasze hajó egy kis csónak volt, amely a kiotói Takasze folyón oda-vissza járt. A Tokugava-korban, amikor a kiotói bűnözőket egy távoli szigetre száműzték, a rokonokat behívták a börtönbe és megengedték nekik, hogy elbúcsúzzanak tőlük. Ezután a bűnöst feltették a Takasze hajóra és elindultak vele Ószaka felé. A rabokat a kiotói kormányzó csendőrei szállították, s a szokáshoz híven az elítélt egyik rokonának megengedték, hogy Ószakáig vele utazzon a hajón. Ezt a feljebbvalókkal nem közölték, ilyenkor mindig félrenéztek, s csöndesen beleegyeztek ebbe.

A száműzetésre ítélt bűnözők közé persze nem csak azok a gonosztevők tartoztak, akik olyan súlyos gaztetteket követtek el, mint a rablógyilkosság vagy gyújtogatás. A Takasze hajón utazó bűnösök nagyobb része olyan ember volt, akik valamilyen meggondolatlanságból vagy félreértésből követtek el valamit. Hogy csak egy közönséges példát említsünk: tipikusak voltak a *dzsósit*, vagyis páros szerelmi öngyilkosságot kitervelő férfiak esetei, akik miután megölték kedvesüket, magukkal nem végeztek.

Az ilyen bűnösökkel teli, az estharang megkondulásakor kievező Takasze hajó a sötétbe burkolózó Kiotó házai között haladt kelet felé, miközben keresztezte a Kamo folyót. A csónakban az elítélt és rokona egész éjszaka a bűnös sorsáról beszélgetett. Mindig csak bánkódtak és keseregtek, de már semmit sem lehetett meg nem történné tenni. A rabszállító csendőr ezt végighallgatva alaposan megismerhette az elítélt családtagjának nyomorult körülményeit. Amelyek olyanok voltak, hogy a törvényszéken a tanúvallomást meghallgató vagy az írott vallomást elolvasó hivatalnok még álmában sem tudta volna elképzelni.

A csendőrök különböző természetűek voltak. El lehet képzelni, hogy voltak olyan rideg örök, akiket bosszantottak az elítéltek, vagy akik inkább befogták volna a fülüket. Azonban voltak olyanok is, akik az emberi nyomorúságot mélyen átérezték és miközben az érzéseiket nem mutathatták ki a pozíciójuk miatt, titokban aggódtak a száműzöttért. Bizonyos esetekben, ha egy különösen lágyszívű, könnyen meghatódó csendőr őrizte a tragikus helyzetekbe került bűnösöket és azok családtagjait, sokszor nem tudta megállni, hogy sírva ne fakadjon.

A rabszállítás a Takasze hajón egy kellemetlen, utálatos munkának számított a kormányzói hivatal csendőrei és azok társai körében.

Vajon mikor is volt? Talán a Kanszei-korban lehetett, amikor Edo városában Si-rakava Rakuó daimjó megszerezte a hatalmat. Azon a tavaszi estén, amikor a Csio-nin templom cseresznyeszirmai hullani kezdtek, az estharang megkondulásakor egy eddig páratlan és különleges elítéltet tettek fel a Takasze hajóra.

Kiszukének hívták, egy csupán harminc éves férfi, akinek nem volt otthona. Mivel nem voltak hozzátartozói sem, akiket behívhattak volna a börtönbe, a hajóra is csak egyedül szállt fel.

Haneda Sóbé, akit a száműzött kísérésére rendelték, és akivel együtt szállt fel a hajóra, csak annyit hallott, hogy Kiszuke megölte az öccsét. Nos, amíg a börtönből a mólóig szállították, Sóbé egy igazán szelíd és engedelmes embert látott a lesóványodott, sápadt Kiszukében, aki őt, mint a sógunátus hivatalnokát tisztelte, és nem tanúsított semmilyen ellenállást. Azonban a férfi nem úgy viselkedett, mint azok a bűnözők, akik egy szelíd, engedelmes álcát öltöttek magukra, és így hízelegtek a hatalomnak.

Sóbé ezt különösnek érezte. Miután felszálltak a hajóra, nem csak felszínesen, kötelességből örködött, hanem alaposan, megállás nélkül figyelte Kiszuke viselkedését.

Aznap alkonyat után megállt a szél, és az eget beborító vékony felhők elhomályosították a hold körvonalát. Éjszaka lehetett érezni az egyre közeledő nyár melegét, ahogy a partok és a folyómeder felől ködként emelkedett fel. Elhagyták Simokjó városát, s miután a Kamo folyót átszelték, a környék elcsendesedett és csak a morajlást lehetett hallani, ahogy a hajóorr a vizet szaggatta.

Bár megengedték az elítélteknek, hogy éjszaka aludjanak a hajón, Kiszuke nem feküdt le, hanem mély hallgatásban a holdat nézte, melynek fénye a felhők árnyalatának hatására hol erősebb, hol gyengébb lett. Arca derűs volt, szemében halvány fény pislákol.

Sóbé nem szemből nézte Kiszukét, de le nem vette arcáról a szemét. Mily különös, mily különös! – egyre csak ez járt a fejében. Bárhonnan is nézte Kiszuke arcát, az valósággal vidámnak látszott, és úgy tűnt, hogy ha nem lett volna zavarban előtte, még el is kezdett volna füttyörészni vagy dudorászni.

Sóbé azon gondolkodott, hogy vajon hányszor felügyelte már a rabok szállítását a Takasze hajón? A csónakra került bűnözőknek szinte mindig ugyanolyan szánalomra méltó kinézetük volt és ezért alig bírt rájuk nézni. Vajon mi történhetett ezzel a férfival? Olyan arcot vág, mintha egy sétahajóra szállt volna. Állítólag azért bűnös, mert megölte az öccsét, de mindegy, hogy a testvére jó vagy rossz ember volt-e és milyen körülmények között gyilkolta meg őt, elvileg most nem kellene jól éreznie magát. Vajon ez a sápadt férfi egy rendkívül ritka gazember, akiből teljesen hiányoznak az emberi érzések? Nem úgy néz ki. Talán megőrült? Nem-nem! Sőt, nem beszél össze-vissza, és nem is zavaros a viselkedése. Vajon mi történt vele? Minél többet gondolkodott Kiszuke viselkedésén, annál kevésbé értette.

Egy kis idő múlva Sóbé már nem bírta tovább és megszólította.

– Kiszuke, min gondolkodsz?

– Tessék? – mondta körbenézve Kiszuke, mintha azon aggódna, hogy a csendőr valami szemrehányást tesz neki, majd kiegyenesedett, és Sóbé tekintetét fürkészte.

Sóbé úgy érezte, hogy valami kifogást kell találnia arra, hogy miért tette fel hirtelen ezt a kérdést, és miért várt választ arra, ami nem tartozott a feladatához. Ezért így szólt:

– Nincs semmi különös oka a kérdésnek. Az igazat megvallva, egy ideje meg akartam tudni, hogy milyen érzés neked a szigetre menni? Ezzel a hajóval eddig

rengeteg embert kísértem már el oda. Mindenkinek megvolt a személyes története, mindenki nagyon szomorú volt, hogy száműzték a szigetre, s a velük utazó családtagok is mindig végigsírták az éjszakát. De téged látva, nekem nem úgy tűnik, mint ha nagyon aggasztana, hogy a szigetre kell menned. Mégis mi jár a fejedben?

Kiszuke szélesen mosolygott.

– Nagyon szépen köszönöm, hogy ilyen kedvesen szólt hozzám! Valóban, másoknak biztos nagyon szomorú lehet a szigetre menni. Ebbe az érzésbe én is bele tudok gondolni. Azonban azok az emberek kellemesen éltek a világban. Kiotó csodálatos hely, de tudom, hogy bárhova is megyek, ott már nem lesz a fájdalom, amitől itt eddig szenvedtem. A hatalom megkímélte az életem, és egy szigetre száműzött. Még ha fel is tesszük, hogy ez a sziget egy zord hely, nem valószínű, hogy ördögök lakják. Eddig nem volt olyan hely, ahol jó lett volna élni. Most a hatalom azt parancsolta nekem, hogy éljek a szigeten. Legelőször is azért vagyok a leghálásabb, amiért egy olyan helyre küldtek, ahol végre nyugalomra lelhetek. Elég gyenge a testem, de eddig még soha nem voltam beteg, ezért miután megérkezem, bármily keserves munkát is kelljen végezni, nem hiszem, hogy bármi árthatna nekem. Aztán azzal együtt, hogy száműztek, kétszáz *mont* is kaptam. Ez a pénz itt van nálam. – mondta Kiszuke és mellkasára tette a kezét. Akkoriban az volt a törvény, hogy amikor valakit egy távoli szigetre száműztek, küldtek vele kétszáz pénzérmét.

Kiszuke folytatta elbeszélését.

– Szégyellem, de egészen a mai napig, még soha nem volt kétszáz pénzérmé a zsebemben. Bárhol is szerettem volna dolgozni, amikor elmentem munkát keresni, és rátaláltam egyre, magamat nem kímélve robotoltam. A pénzt, amit kaptam, mindig valaki másnak kellett adnom. Amikor élelmet tudtam venni, vagy amikor jó anyagi helyzetben voltam, jórészt visszaadtam azt, amit kölcsönkértem, majd újból kéregettem. Miután bekerültem a börtönbe, úgy kaptam enni, hogy nem dolgoztam meg érte. Nem hiszem, hogy lenne ennél megbocsáthatatlanabb dolog a hatalommal szemben. Ráadásul, amikor elhagytam a börtönt, ezt a kétszáz érmét kaptam. Így, ha azt nézzük, hogy a hatalom ételét ettem, akkor ez a kétszáz *mon* az enyém, vissza sem kell adnom. Életemben először tudhatok a magaménak ennyi pénzt. A száműzetésem előtt, nem tudtam, hogy milyen tevékenységre lennék képes, de örülök, hogy ezt a pénzt majd a szigeten lévő munkámba tudom fektetni. – mondta Kiszuke, majd elhallgatott.

– Hm, valóban? – szólt Sóbé, de annyira váratlanul érte, amit hallott, hogy egy ideig meg sem tudott szólalni és csendesen töprengett magában.

Sóbé középkorú férfi volt, feleségétől már négy gyermeke született. Sőt még idős édesanyja is élt, ezért heten laktak együtt. Az emberek fukarnak nevezték őt, mivel annyira takarékoskodó életet élt, hogy ruhát is csak a munkája miatt viselt, s azonkívül is csak hálóruhát készített magának. Sajnos azonban felesége egy jó vagyonú kereskedő családból érkezett hozzá. A nő jóindulatúan úgy gondolta, hogy abból a rizshozományból fogják megalapozni az életüket, amit férje kapott. Azonban mivel ő egy gazdag, szerető családban nőtt fel, nem tudta annyira megszorítani a nadrág-

szíjat, s úgy élni, hogy férjét ezzel kielégítse. Gyakran előfordult, hogy a hó végére elfogyott a pénzük. Így felesége titokban a szülőfalujából hozott, hogy kiegyenlítsa a költségeiket. Férje az efféle tartozást, úgy utálta, mint a hernyókat, és végül úgysis tudomást szerzett róla. Az öt fesztiválra a felesége családjától kapott mindenfélét. A gyermekei *sicsigoszanjára* szintén ők adtak ruhákat nekik. Sóbénak ez fáj, mert rájött, hogy valójában más tömi be a lyukakat, ami életükön tátongott, ehhez pedig nem tudott jó arcot vágni. Ez volt az oka annak, hogyha a Haneda családban, ahol a kivételes békét általában semmi sem törte meg, alkalomadtán viszály keletkezett.

Sóbé most Kiszuke történetét hallgatva megpróbálta összehasonlítani kettejük helyzetét. Kiszuke azt mondta, hogy bár dolgozott és megkapta a fizetését, azt mindig valaki másnak kellett adnia. Ez egy igazán szánalmas és sajnálatos határ volt közöttük. De ha megfordítjuk az egészet és megnézzük Sóbé életét, vajon mennyi különbség volt kettejük között? Nem úgy telt az ő élete is, hogy a feleségétől kapott rizshozományt mindig másnak adta? Az egyetlen különbség az volt közöttük, hogy a számok eltértek: Sóbénak nem volt kétszáz *mon* megtakarítása, mint Kiszukének, aki hálás lehetett ezért.

Nos, ha máshogy tekintünk ezekre a számokra, teljesen érthető volt, hogy Kiszuke ezt a kétszáz *mont* örömmel vette tartaléknak. Ezt Sóbé is érezte. De bárhogy is nézzük ezeket a számokat, különös, hogy Kiszukében nem volt semmi kapzsiság. Ő tudta mi az elegendő.

Kiszuke talált munkát a világban, de mégis szenvedett. Azonban még ha talált is, magát nem kímélve dolgozott és megelégedett azzal, hogy éppen csak meg tudott valahogy élni. Így hát miután bekerült a börtönbe, meglepődött azon, hogy az eddig megszerezni kívánt ételt mintha az égtől kapta volna, és ezért meg sem kellett dolgoznia. Életében először, eddig számára ismeretlen elégedettséget érzett.

Sóbé megértette, hogy kettejük között hatalmas különbség van. Még ha volt is, amiben ő és családja hiányt szenvedtek, a saját rizshozományából megalapozott életük jóformán egyensúlyban volt. Teljes életet éltek. Ennek ellenére nem igazán volt elégedett. Általában úgy töltötte mindennapjait, hogy nem érezte magát sem boldognak, sem boldogtalannak. De szíve mélyén nyugalanság rejtőzött, mert arra gondolt, hogyha így élnek, mi lesz, ha őt esetleg elbocsátják szolgálatából, vagy éppen súlyosan megbetegszik? Amikor tudta, hogy felesége családjától olykor-olykor érkezik a lyukakat betömő pénz, ez a nyugalanság felütötte fejét és átlépte tudata küszöbét.

Mégis miért keletkezett ez a különbség? Ha csak a felszínt nézzük, azt is el lehetett volna mondani, hogy Sóbéval szemben Kiszukének nem voltak családtagjai, akiket el kellett tartania. De ez hazugság. Ha feltesszük, hogy valaki egyedül van, még akkor sem lenne olyan, mint Kiszuke. Úgy tűnik, hogy ez az egész még mélyebben gyökerezik – gondolta Sóbé.

Sóbé az emberi életet zavarosnak vélte. Ha az ember beteg, azt gondolja, bár csak ne lenne az. Ha egy napon nincs mit ennie, azt gondolja, bár csak ehetne. Ha ne adj' isten néha nincsenek tartalékai, akkor azt kívánja, bár csak lenne egy ke-

vés. Ha meg van, akkor még többet akar. Ha az ember így pontról pontra próbál gondolkodni, akkor nem tudja, hogy meddig mehet el, és hol kell megállnia. Sóbé rájött, hogy Kiszuke az, aki most megmutatta ezt neki.

Sóbé csodálattal nézett a férfira. Úgy érezte, mintha az égre tekintő Kiszuke homloka fényben ragyogna, akárcsak Buddháé.

Sóbé, miközben még mindig Kiszuke arcát vizsgálta, megint megszólította:

– Kiszuke úr... – Ezúttal udvariasan szólt hozzá, de ezt észre sem vette. Abban a pillanatban, ahogy a szavak elhagyták a száját és a fülébe jutottak, rájött, hogy ez a megszólítás nem odaillő, de már nem tudta visszavonni, amit kimondott.

– Tessék? – kérdezte Kiszuke, de gyanúsak találta az „úr” szót és félénken fűrkészte az őrt.

Sóbé elfojtotta eddigi rosszállását és így szólt: – Eddig sokfélét hallottam, de azt mondják, hogy azért száműztek a szigetre, mert embert öltél. Elmondanád nekem, hogy mi történt?

– Természetesen. – Kiszuke rendkívül zavartan, halk hangon kezdett bele történetébe. – Nem gondoltam végig, hogy milyen szörnyűséget teszek, s erre nincsenek szavak. Miután később belegondoltam, hogy hogyan tehettem azt, amit tettem, már nem volt min csodálkoznom. Teljesen kábultan cselekedtem... Miután kiskorunkban a szüleink meghaltak egy járványban, csak ketten maradtunk az öcsémmel. Legelőször a szomszédok voltak azok, akik kegyesen megszántak minket, akárcsak az eresz alatt született kutyakölyköket. Úgy nőttünk fel, hogy a környéken apró feladatokat végeztünk, és közben legalább nem fáztunk és nem éhezünk. Mikor felnőttek lettünk, munkát kerestünk, s lehetőleg mindig együtt voltunk, el nem váltunk soha, és egymást segítve dolgoztunk. Tavaly ősszel történt. Öcsémmel együtt beléptünk a kiotói Nisidzsín szövőgyárba és a szövőszékenél kezdtünk el dolgozni. Egyszer csak fivérem megbetegedett, és már nem tudta elvégezni a munkáját. Akkoriban egy veremkunyhóban laktunk Kitajamában és a Kamijagava folyó hídján átkelve jártunk a szövőgyárba. Miután végeztem a munkával, megvettem aznapra az élelmet, majd hazamentem. Az öcsém otthon várt rám és folyton sajnálkozott, hogy nekem kell egyedül dolgoznom helyette is. Egy napon, amikor gondtalanul mentem haza, ahogy mindig is, testvéremet a futonra borulva találtam, s körülötte minden csupa vér volt. Nagyon megijedtem, eldobtam a kezemben lévő bambuszcsomagot, odarohantam hozzá, s közben egyre csak azt hajtogattam, hogy „Mi történt? Mi történt?” Öcsém felemelte holtsápadt arcát, melyet az álláig vér borított, s rám nézett, de nem tudott megszólalni. Minden egyes lélegzetvételnél süvítő hangot adott ki. Sehogy sem értettem a helyzetet. „Mit műveltél? Miért öklendezel vért?” – kérdeztem ismét tőle, s ahogy odahajoltam hozzá, ő jobb kezével a padlóra támaszkodva egy kissé megemelte magát. Bal kezével erősen szorította a nyakát, s az ujjai közül egy véres csomó dudorodott ki. Öcsém rám szegezte szemét és megszólalt. Most már képes volt beszélni: „Bocsáss meg! Súlyos beteg vagyok, így hamar meg akartam halni, hogy kicsit könnyebbé

tehessem az életed, bátyám. Elvágtam a torkom és azt hittem azonnal meghalok, de nem tudok, mert még kapok levegőt. Gondoltam, hogy teljes erőmből, mélyre nyomom a kést, de akkor oldalra csúszott. Talán nem csorbult ki a pengéje. Ha ezt ügyesen kihúzod, lehet, hogy meg tudok halni. Nem tudok tovább beszélni. Kérlek, segíts rajtam és húzd ki a pengét!” – mondta öcsém és elernyesztette bal kezét, ahonnan ismét egy kis levegő áramlott ki. Mondani akartam valamit, de nem tudtam megszólalni, így csöndben a tátongó sebet néztem. A jobb kezében lévő borotvával vágta el a torkát, s úgy tűnt, hogy a penge mélyen a nyakába vájódott. A nyele csupán két hüvelyknyire állt ki a nyílt sebből. Néztam öcsém arcát, s nem tudtam mitévő legyek. Ő mereven bámult rám. Végül azt mondtam: „Várj, hívok orvost!” De fivérem keserűen nézett rám, s bal kezét ismét a torkára szorította. „Nem kell orvos! Ő, nagyon fáj, könyörgök, húzd ki gyorsan!” Úgy éreztem, hogy teljesen tanácstalan vagyok és továbbra is csak testvérem arcát bámultam. Nagyon különös volt, de mintha a tekintetével szólt volna hozzám. Szemei keserűen azt mondták, hogy: „Tedd meg gyorsan! Tedd meg gyorsan!” Az agyam, mint egy kerék, forgott körbe-körbe, de öcsém szeméből a szörnyű követelés nem tűnt el. Sőt ezek a keserűséggel teli szemek egyre szigorúbbá váltak, míg végül mintha egy ellenség arca bámult volna rám, melynek szemei tele vannak gyűlölettel. Ahogy ezt láttam, úgy éreztem, hogy meg kell tennem, amire a testvérem kért. „Nincs mit tenni, kihúzom hát.” – mondtam. Öcsém tekintete hirtelen megváltozott, felderült, sőt valósággal boldogságot sugárzott. Arra gondoltam, hogy gyorsan, határozottan kell cselekednem, így hát letérdeltem és előredőltem. Testvérem felvette jobb kezét a földről, bal kezével pedig, mellyel eddig a torkát szorította, a padlóra könyökölt, majd az oldalára feküdt. Én pedig megragadtam a borotva nyelét és egy határozott mozdulattal kihúztam. Ebben a pillanatban kinyílt a bejárati ajtó és a szomszédasszony lépett be rajta. Az idős nőt én kértem meg, hogy távollétemben adja be öcsémnek a gyógyszereit és segítsen ebben-abbán. Már igencsak besötétedett, ezért nem tudom, hogy a nő mennyit látott, de csak egy „Ó!”-t tudott kinyögni, és az ajtót nyitva hagyva elrohant. Amikor kiszedtem a borotvapengét, csak arra figyeltem, hogy gyorsan és egyenesen húzzam ki, így bizonyára az ellenállás hatására, a nyaka eddig sértetlen részét is megvágtam. Mivel a penge kifelé állt, talán kívül vághattam el. A borotvát markolva kábultan néztem ahogy az asszony belépett, majd elrohant. Ezután testvéremre pillantottam és észrevettem, hogy már nem lélegzik. A sebből nagyon sok vér ömlött ki. Végül magam mellé tettem a pengét és a félig nyitott szemű, halott öcsém arcát bámultam mereven, amíg a falufőnök meg nem érkezett, és el nem vittek a tanácsházára.

Kiszuke kissé lehorgasztotta fejét, de végig Sóbé arcát nézve beszélt, majd lesütötte a szemét.

Kiszuke története teljesen érthető volt. Sőt, el lehet mondani, hogy túlságosan is megálta a helyét. Az elmúlt időszakban, ahogy Sóbé erre az esetre visszaemlékezett, amikor a községházán erről érdeklődtek vagy a kormányzó hivatalában ezt vizsgálták, mindig próbálták óvatosan kezelni az ügyet.

Miközben Kiszuke beszédét hallgatta, Sóbé úgy érezte, mintha a saját szemével látná a jelenetet. A történet felétől felmerült benne a kétség, hogy ez vajon tényleg testvérgyilkosság, tényleg emberölés-e? Ahogy hallgatta, a kétely nem oszlott el benne. A fiú azt kérte testvérétől, hogy húzza ki nyakából a pengét, mert akkor meghalhat. Mivel Kiszuke kihúzta és ezzel a fiú halálát okozta, így azt lehet mondani, hogy megölte. De még ha benne is hagyta volna a pengét, úgy tűnt, öccse mindenképpen meghalt volna. Azért mondta, hogy gyorsan meg akar halni, mert nem bírta elviselni a fájdalmat. Kiszuke pedig nem bírta nézni, ahogy testvére szenved. Úgy gondolta, hogy megmenti a fájdalomtól, és véget vet az életének. Ez vajon tényleg bűn? A gyilkosság kétségkívül bűn. Azonban azért követte el, hogy megkímélje a fájdalomtól. S amikor Sóbé erre gondolt, megszületett benne ez a kétség, mely nem oszlott el.

Sóbé fejében kavargtak a gondolatok, de végül arra jutott, hogy nincs más lehetőség, mint a hatalom ítéletére bízni az egészet és engedelmeskedni annak. Úgy gondolta, hogy a kormányzó ítéletét a sajátjának kell tekintenie. Azonban még, ha így is gondolta, továbbra is maradtak olyan részletek, amelyeket nem igazán értett, ezért mindenképpen meg akarta azt kérdezni a kormányzótól.

A Takasze hajó csendesen siklott tovább kettejükkel a fekete víz felszínén, a ködös késő éjszakában.

(1916. január)

MORI ÓGAI

A Csónak a Takasze folyón keletkezéstörténete

A kiotói Takasze folyót Godzsótól a Tensó-kor tizenötödik évében, Nidzsótól Godzsóig pedig a Keicsó-kor tizenhetedik évében egy Szuminokura Rjói nevű kereskedő ásatta ki. A csatornában vontatóhajók közlekedtek. A Takasze eredetileg a hajó neve volt, de a folyót is ugyanúgy hívták, s ilyen nevű folyó sok más régióban is volt. De az itteni hajók nemcsak a vontatóhajókra korlátozódtak, így a *Vamjósó* nevű japán szótárban szereplő, eredetileg a *Sakumei* kínai szótárból származó „kicsi és mély csónaknak nevezett” kifejezés írásjegyei a Takasze szóra vonatkoznak. Ha megnézzük a *Csikubakuenbunko* gyűjtemény japán-kínai hajózási szótárát, ott is szerepel az, hogy „az eleje magas, a tatja és az oldala alacsony és lapos”. A könyvben lévő ábra pedig egy útnak induló hajót mutat.

Állítólag amikor a Tokugava-korban a kiotói bűnözőket egy távoli szigetre száműzték, előtte a Takasze hajón Ószakába szállították őket. A kiotói kormányzó csendőrei, akik a rabokat kísérték, mindig szomorú történeteket hallgattak végig ezekről az esetekről. Azonban egyszer a hajóra került egy testvérgyilkosságot elkövető férfi, aki egy cseppet sem volt bánatos. Amikor az iránt érdeklődtek, hogy miért nem az, ő azt válaszolta, hogy eddig mindig nagyon nehéz volt magának élelmet szereznie, de amikor száműzésre ítélték, kétszáz *mon* pénzérmét kapott és életében először úgy volt pénze, hogy azt nem kellett azonnal elköltenie. Amikor megkérdezték tőle, hogy miért gyilkolt, arra a következőt válaszolta: „A Nisidzsín szövőgyárban alkalmaztak engem és az öcsémet, ahol a szövőszéken dolgoztunk, de mivel kevés volt a fizetésünk, nem igazán tudtunk megélni. Egy napon a testvérem öngyilkosságot kísérelt meg, de nem sikerült meghalnia. Végül már nem lehetett rajta segíteni, ezért kérte, hogy öljem meg, én pedig teljesítettem a kérését.”

Ez a történet eredetileg az *Okinagusza* című edo-kori esszégyűjteményben jelent meg, és egy Ikebe Josikata által átdolgozott könyvben is szerepel. Amikor olvastam, arra gondoltam, hogy ez a történet két hatalmas problémát vet fel. Az egyik a vagyon fogalma. A pénz mennyiségének nincs köze annak az öröméhez, aki nem várt pénzhez jut. Az emberi vágy korlátlan, ezért amikor valaki megpróbál pénzt szerezni, nem érzékeli a határát annak, hogy mennyi elég. Érdekes, hogy valaki kétszáz *mont* vagyonnak tekint, és ennyire örül neki. A másik maga a haláleset, vagyis véget vetni egy ember életének, aki a halálán van, de nem tud meghalni és szenved. Ha engedünk valakit meghalni, az azt jelenti, hogy megöljük. Semmilyen esetben sem szabad megölni egy embert. Úgy emlékszem, hogy az *Okinaguszában* is voltak olyan kritikák, amelyek szerint Kiszuke tanulatlan volt, és még ha nem is rossz szándékból cselekedett, akkor is emberölést követetett el. Azonban ez a probléma nem ilyen egyszerű. Nem mérhetünk mindent ugyanazzal a mércével. Itt egy beteg emberről volt szó, aki haldoklott és szenvedett. Továbbá nem volt mód arra, hogy

megmentsék. Vajon mit gondolna az, aki ezt a szenvedést közről látná? Még egy tanult emberben is biztosan felébredhet az együttérzés, hogy ha valakinek mindenképp meg kell halnia, akkor a szenvedését nem nyújtja meg, hanem gyorsan véget vet az életének. Itt felmerülhet a kérdés, hogy adjunk-e neki érzéstelenítőt? Ha ez a szer még nem is halálos adag és beadjuk neki, talán némileg meggyorsíthatja a halálát. De ha ezt nem tesszük meg, az illetőt tovább hagyjuk szenvedni. A hagyományos erkölcs azt mondja, hogy szenvedjen. De az orvosi társadalomban van olyan elmélet, ami ennek ellentmond. Vagyis egy haldokló, szenvedő embert engedni kell kegyelettel meghalni és megmenteni a fájdalomtól. Ezt eutanáziának hívják. Azt jelenti, hogy valakit „engedni békésen meghalni”. Úgy tűnik, hogy a *Csónak a Takasze folyón* bűnöse pont ugyanilyen helyzetbe került. Ezt rendkívül érdekesnek találtam.

Nagyon elgondolkodtatott, így megírtam a *Csónak a Takasze folyón* című elbeszélést, mely a *Csúókóron* című irodalmi magazinban jelent meg.

(1916. január)

Japánból fordította: Molnár Gergő Ádám
Lektorálta: Janó István

Rezüimé

Mori Ógai a meidzsi-kori japán irodalom egyik legjelentősebb alakjának vonatkozó életrajzi elemei mellett irodalmi munkásságát, magyarul is megjelent műveit, illetve témáit és műveinek központi motívumait vizsgálom ebben tanulmányban. Továbbá két művének fordítását közöljük: A táncosnő (舞姫 Maihime) című romantikus témájú, legelső kisregényét, illetve a Csónak a Takasze folyón (高瀬舟 Takaszebune) című történelmi novelláját.

Kulcsszavak: Mori Ógai, modern japán irodalom, műfordítás, Maihime, Takaszebune

Abstract

Sacrifice in the Works of Ogai Mori

Ogai Mori was one of the most significant writers of Japanese literature in the Meiji era. This paper is about some elements of his biography, his literary work and career. It lists the Hungarian translations of his works, and his literary themes. The Hungarian translation of two of his works are published here: his first romantic story, Maihime (舞姫) and his historic story Takasebune (高瀬舟).

Keywords: Ogai Mori, modern Japanese literature, literary translation, Maihime, Takasebune